

МІСЦЕ ШВИДКОПСУВНИХ ВАНТАЖІВ У ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАНЬ

О. Ю. СОПОЦЬКО, асистент
(Національний транспортний університет, м. Київ)

Анотація. Досліджено швидкопсувні вантажі як товари з економічного погляду, оскільки ефективне управління підприємством неможливе без дослідження тенденцій і закономірності функціонування ринку товарів і послуг, що безпосередньо впливає на логістичну діяльність підприємства. Зроблено акцент на тому, що продукт у процесі обміну стає товаром, при прийнятті продукту/товару до перевезення він стає швидкопсувним вантажем, що важливо при управлінні підприємством, у контексті його логістичної діяльності.

Ключові слова: продукт, товар, вантаж, швидкопсувний вантаж.

Для розроблення ефективної моделі управління логістичними системами в ланцюгах постачання швидкопсувних вантажів і в подальшому забезпечення високої ефективності функціонування моделі (моделей і методів) управління логістичною системою є необхідним дослідити поняття «швидкопсувний вантаж».

Теоретичні та практичні аспекти функціонування різних видів транспорту висвітлені в працях вітчизняних і зарубіжних учених: Д. П. Веліканов, М. О. Гундобін, В. Т. Єлагін, В. М. Загорулько, Л. Г. Зайончик [1], В. Г. Коба, В. І. Котелянець, М. І. Котлубай, В. М. Лившиць, В. В. Мова, О. П. Петров, А. А. Покотилов, В. О. Рибалкін, М. К. Роздобудько, Є. М. Сич, С. С. Ушаков, Ю. М. Цвєтов, В. Г. Чекаловець, В. Г. Шинкаренко [2], В. І. Щелкунов і багатьох інших. Питаннями вдосконалення роботи холодо транспорту займалися такі науковці та спеціалісти, як Н. І. Богомолова, С. М. Данилов, М. В. Дем'янков, Ю. Ф. Кулаєв, А. П. Леонтьєв, М. Є. Лисенко, С. Ф. Маталасов, В. К. Мироненко, О. М. Павлов, В. М. Панферов, Є. М. Сич та інші, які внесли вагомий вклад в теорію та практику транспортної науки.

Метою статті є дослідження швидкопсувних вантажів як товарів з економічної точки зору, оскільки ефективне управління підпри-

ємством неможливе без дослідження тенденцій і закономірності функціонування ринку товарів і послуг, що безпосередньо впливає на логістичну діяльність підприємства. Щоб розв'язати поставлену мету, необхідно виконати такі завдання: 1) визначити поняття «продукт» і «товар» як економічних категорій; 2) визначити поняття «вантаж» і «швидкопсувний вантаж»; 3) визначити місце швидкопсувних вантажів у загальній класифікації вантажів і сформулювати (привести) класифікацію швидкопсувних вантажів; 4) сформулювати позицію того (зробити акцент на те), що продукт у процесі обміну стає товаром, при прийнятті продукту/товару до перевезення він стає вантажем, що є важливим при управлінні підприємством, у контексті його логістичної діяльності.

Перш за все необхідно розглянути такі поняття, як «продукт» і «товар».

Продукт (від лат. produce(re) – створювати) – речовий або інтелектуальний результат людської праці, або речовина, яка служить матеріалом для виготовлення або вироблення чого-небудь, а також товар, який задовольняє бажання чи потреби ринку [3].

Загальною властивістю продукту, на відміну від дарів природи, є те, що в нього вкладена людська праця. Продукт може бути товаром, якщо він є об'єктом обміну. Продукти, виго-

товлені людиною для власного споживання, не є товарами.

У класичній економічній літературі під товаром розуміють продукцію, яка вироблена для продажу з метою отримання доходу. Отже, будь-який продукт під час операції обміну набуває риси товару.

Товар – це все, що може бути запропоновано на ринку для задоволення бажань або потреб. Товарами є матеріальні об'єкти, послуги, досвід, заходи, зображення, індивідуальності, місця, об'єкти власності, організації, інформація та ідеї [4, с. 283].

Вантаж – це товарно-матеріальні цінності, прийняті транспортом до перевезення. Транспортна характеристика вантажу – це сукупність атрибутів, що визначають умови і техніку перевезень, навантаження-розвантаження, зберігання. Сюди включають режим зберігання, спосіб упакування, процедуру навантаження-розвантаження, порядок транспортування, фізико-хімічні властивості, розміри, обсяг, масу, форму пред'явлення до перевезення [5].

Отже, продукти як результати людської праці стають об'єктами обміну між підприємствами, тобто товарами. А ті товари, що прийняті транспортом до перевезення, стають вантажами.

Наразі існує широка та глибока класифікація вантажів [6].

Усі вантажі поділяють:

1. За видом продукції:

- продукція сільського господарства;
- продукція лісової, деревообробної і целюлозно-паперової промисловості;
- продукція паливно-енергетичної промисловості;
- мінеральна сировина, мінеральні будівельні матеріали та вироби;
- продукція металургійної промисловості;
- продукція хімічної промисловості;
- продукція харчової, м'ясомолочної та рибної промисловості;
- промислові товари народного споживання;
- продукція машино- і приладобудування і металообробної промисловості;
- інші вантажі.

2. За фізичним станом:

- тверді;
- рідкі;
- газоподібні.

3. За специфічними властивостями та умовами транспортування:

• швидкокопсувні, які потрібно захищати від дії високої чи низької температури довкілля; (нижче, зображено місце швидкокопсувних вантажів у загальній класифікації вантажів (рис. 1).

• гігроскопічні, тобто здатні поглинати вільну вологу;

• вантажі, які легко акумулюють сторонні запахи;

• вантажі, які мають специфічний запах;

• вантажі, які стійко зберігають свої фізико-хімічні властивості в процесі перевезення та зберігання;

• навальні вантажі, які втрачають під час транспортування властивості сипучості внаслідок змерзання чи спікання окремих частинок;

• навальні вантажі, в яких у разі тривалого зберігання спостерігається втрата рухливості частинок продукту внаслідок тиску верхніх шарів;

• небезпечні вантажі, під час перевезення яких необхідно дотримуватися особливих правил;

• вантажі, які можуть в процесі перевезень значно втрачати масу.

4. Залежно від умов і способу зберігання:

• цінні вантажі та такі, що можуть зіпсуватися під дією вологи чи зміни температури, рекомендовано зберігати в закритих складах або під навісами;

• вантажі, що не реагують або слабо реагують на зміну зовнішнього середовища, допустимо зберігати на відкритих площадках.

5. За вагою:

• нормальні: до 250 кг для поштучних вантажів;

• до 400 кг для катних вантажів (бочки, рулони, катушки та ін.);

• підвищеної маси – великовагові (поштучні неподільні вантажі вагою 30 т і більше).

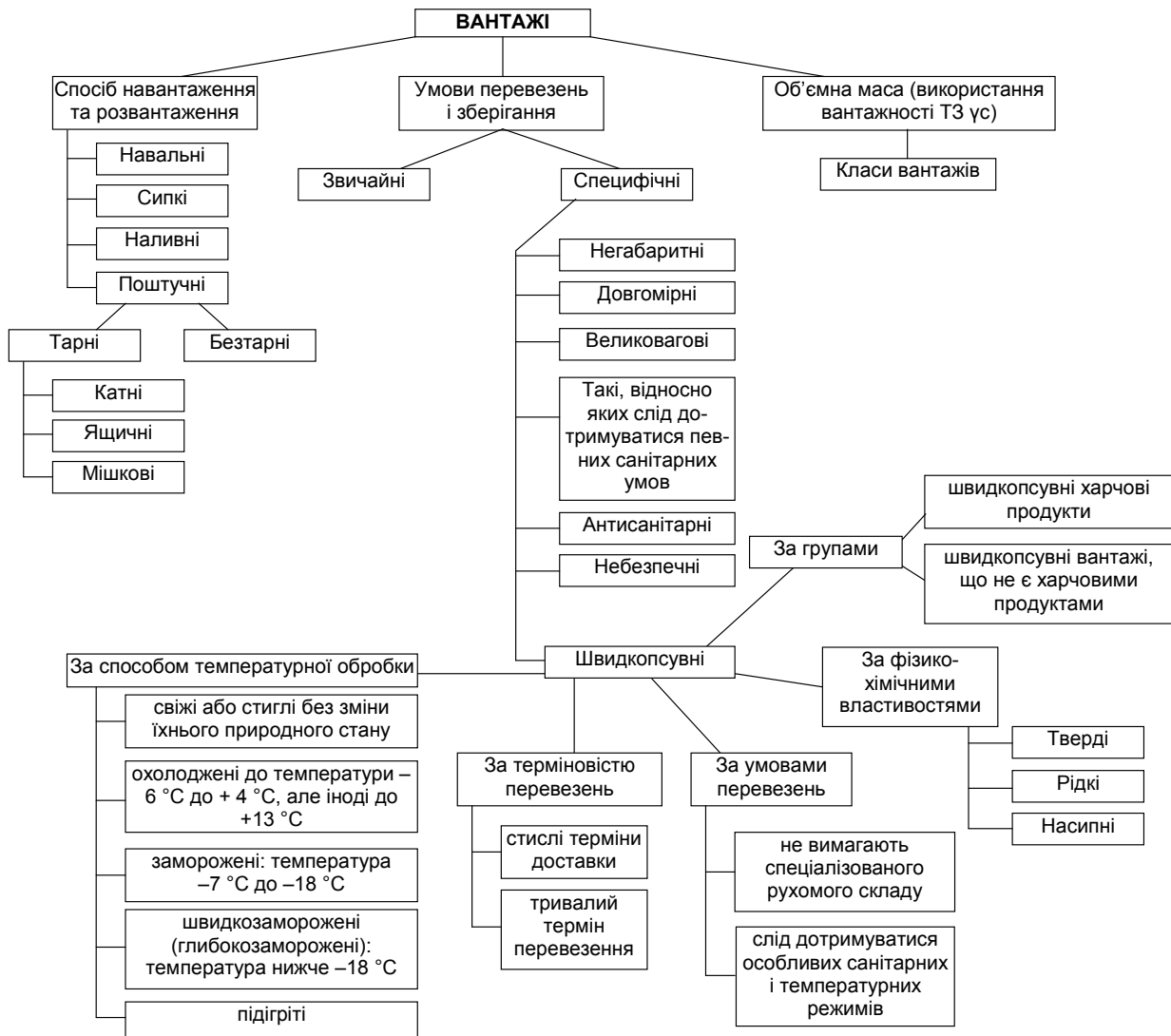

Рис. 1. Місце швидкопсувних вантажів у загальній класифікації вантажів

6. За вагою відповідно до вимог охорони праці:

1 категорія – вантажі з вагою одного місця до 80 кг, сипучі, дрібнопоштучні, навальні;

2 категорія – вантажі з вагою одного місця 80–500 кг;

3 категорія – вантажі з вагою одного місця понад 500 кг;

7. За обсягами відправлень:

- дрібногуртові вантажі, що комплектуються для одночасного відправлення певному споживачеві, вагою до 2 т і об'ємом, менший ніж місткість кузова;
- гуртові вантажі, що комплектуються для одночасного відправлення певному споживачеві, вагою, що не перевищує вантажності

автопоїзда з урахуванням дорожніх обмежень (практично вагою до 30 т);

- масові вантажі, що подаються до перевезень у кількості, яка перевищує вантажність автопоїздів (земля при виконанні робіт нульового циклу, зерно при вивозі з токів на елеватори, матеріали для будівництва доріг тощо).

8. За габаритами:

- габаритні;
- перевозять автомобілі універсального призначення;
- негабаритні;
- перевозить спеціалізований рухомий склад.

До негабаритних належать вантажі, які при їх розміщенні на транспортному засобі перевищують його габарити, тобто: 2,55 м за ши-

риною, 4 м за висотою або більше ніж на 2,0 м довші від довжини кузова.

9. *За ступенем забруднення кузова.* За цією ознакою вантажі поділяють на групи. Види вантажів кожної з груп наведені в табл. 1.

Ступінь забруднення кузова (показник сумісності вантажів) змінюється від «0» до «9» і показує, що після вантажу зі ступенем забруднення «0» можна перевозити будь-які вантажі без очищення кузова, зі ступенем

Таблиця 1

Класифікація вантажів за ступенем забруднення кузова [6]

Група вантажів	Види вантажів
0	Продукти харчової, м'ясо-молочної та рибної промисловості
1	Продукти хіміко-фармацевтичної, легкої та поліграфічної промисловості
2	Продукти сільського господарства (зерно, насіння, сіно, солома, комбікорми)
3	Овочі, баштанні культури, фрукти, ягоди
4	Продукти деревообробної та целюлозно-паперової промисловості, скло, сантехнічні та будівельні матеріали
5	Руди металеві, вугілля, шлаки та цемент
6	Нафтопродукти, масла, гази
7	Бітум, асфальт, гудрон та ін.
8	Живність, шкіра, відходи м'ясної промисловості
9	Добрива органічні, мінеральні, отрутохімікати та рідкі отрути

«1». Усі вантажі, крім «0». Тобто після перевезення вантажу зі ступенем забруднення «9» кузова не можна перевозити інші вантажі, не очистивши його.

10. *За видами експортно-імпортних операцій з вантажем.* В Україні з 1993 року впроваджена гармонізована система опису і кодування експортно-імпортних продовольчих товарів, за якою вони розподілені у чотирьох розділах, в свою чергу в кожному з розділів товари об'єднуються у декілька груп. У розділі 1 «Живі тварини і продукція тваринництва» – товари об'єднані у п'ять груп. В розділі 2 «Продукти рослинного походження» товари об'єднані у 13 груп. У розділі 3 «Жири і масла тваринного або рослинного походження, продукти їх розщеплення, приготовлені харчові жири, віск тваринного і рослинного походження» об'єднані у 15 груп. У розділі 4 «Продукція харчової промисловості, алкогольні та безалкогольні напої, оцет, тютюн і його замінники» об'єднані у групи 16–24.

Отже, на підставі проведеного аналізу визначено місце швидкопсувних вантажів у загальній класифікації, що дає підстави для узагальнення специфічних потреб при роботі з таким видом вантажів.

У наукових джерелах існує таке тлумачення швидкопсувних вантажів – це вантажі, що вимагають захисту від дії підвищеної або зниженої температури навколишнього середовища та вологості повітря [7, с. 128].

Зараз в Україні питаннями контролю за дотриманням температурних режимів під час просування вантажів ланцюгами поставчаних опікується Асоціація холодної логістики України. Наразі існує проект Наказу «Правила перевезення швидкопсувних вантажів автомобільними транспортними засобами», який розробило Міністерство інфраструктури України і який цілком призначено роботі зі швидкопсувними вантажами [8].

Відповідно до Проекту, швидкопсувний вантаж – вантаж, який втрачає свої властивості після закінчення обмеженого періоду часу під впливом умов навколишнього середовища (температури, вологості та ін.), тому під час його транспортування та зберігання слід дотримуватися особливих умов [8].

Згідно з п. 3.1. проекту Наказу «Правил перевезення швидкопсувних вантажів автомобільними транспортними засобами», швидкопсувні вантажі залежно від того, чи призначені вони для споживання людиною, чи ні, поділяють на швидкопсувні харчові продукти

та швидкопсувні вантажі, що не є харчовими продуктами.

Швидкопсувні харчові продукти залежно від походження поділяють на такі групи:

- рослинні продукти (харчові продукти рослинного походження) – гриби, ягоди, овочі, фрукти та інші продукти рослинного походження призначені для споживання людиною;
- тваринні продукти (харчові продукти тваринного походження) – м'ясо, м'ясні продукти, яйця, яйцепродукти, молоко, молочні продукти, риба, рибні та морепродукти, інші продукти тваринного походження призначені для споживання людиною;
- продукти переробки – харчові продукти, які були вироблені шляхом зміни первинного стану рослинних та/або тваринних продуктів з додаванням харчових добавок, ароматизаторів або інших харчових продуктів, зокрема ковбасні вироби та інші м'ясні продукти, молочні продукти, різні жири, заморожені плодоовочі, фруктові напої тощо.

До швидкопсувних вантажів, що не є харчовими продуктами, належать рослини (розада, квіти живі, зрізані та ін.), деякі продукти тваринного походження, призначені для сільськогосподарського або промислового використання, для використання у фармацевтиці, тощо.

Серед швидкопсувних вантажів виокремлюють групу особливо швидкопсувних харчових продуктів, які не підлягають зберіганню без холоду, а максимальний строк їх зберігання при температурі не вище ніж $+6^{\circ}\text{C}$ становить від 6 до 72 год залежно від виду продукту. У разі недотримання температурних умов і строків реалізації в них створюється особливо сприятливе середовище для розмноження мікроорганізмів, що можуть спричинити псування продуктів і призвести до гострих кишкових захворювань і харчових отруєнь людей. До особливо швидкопсувних харчових продуктів належать м'ясні, рибні, овочеві напівфабрикати, сири, молоко, кисломолочні продукти, варені ковбаси, кулінарні вироби, кремові кондитерські вироби, вироби з крові та субпродуктів тощо.

Швидкопсувні вантажі залежно від термічного стану поділяють на такі групи:

- свіжі та остиглі;
- охолоджені та підморожені (зазвичай, до температури від мінус 6°C до плюс 4°C);
- заморожені (до температури від мінус 7°C до мінус 18°C);
- швидкозаморожені (глибокозаморожені) (до температури нижче ніж, мінус 18°C);
- підігріті (з більш високою температурою відносно температури зовнішнього повітря).

За умовами перевезення швидкопсувні вантажі поділяють на такі, що:

- потребують застосування транспортних засобів спеціалізованого призначення, спеціалізованих контейнерів і тари;
- допускають застосування транспортних засобів, контейнерів і тари універсальних (загального призначення).

Швидкопсувні вантажі різноманітних найменувань, що надають для перевезення, об'єднують за схожими ознаками чи властивостями в укрупнені номенклатурні групи.

Нормативно-правові положення проекту Наказу «Правил перевезення швидкопсувних вантажів автомобільними транспортними засобами» максимально наближені до міжнародних норм, а саме: Угоди про міжнародні перевезення швидкопсувних харчових продуктів та про спеціальні транспортні засоби, які призначені для цих перевезень. Важливим нововведенням є поділ швидкопсувних вантажів на швидкопсувні харчові продукти та швидкопсувні вантажі, що не є харчовими продуктами (рис. 2).

Досліджено швидкопсувні вантажі як товари з економічного погляду, визначено поняття продукт, товар, вантаж і швидкопсувний вантаж, визначено місце швидкопсувних вантажів у загальній класифікації вантажів, що дає підстави для узагальнення специфічних потреб під час роботи з таким видом вантажів. Наведено класифікацію швидкопсувних вантажів. Користуючись вищезазначеними термінами та категоріями доведено, що продукт у процесі обміну стає товаром, при прийнятті продукту/товару до перевезення він стає вантажем, що важливо у ході управління підприємством, в контексті його логістичної діяльності.

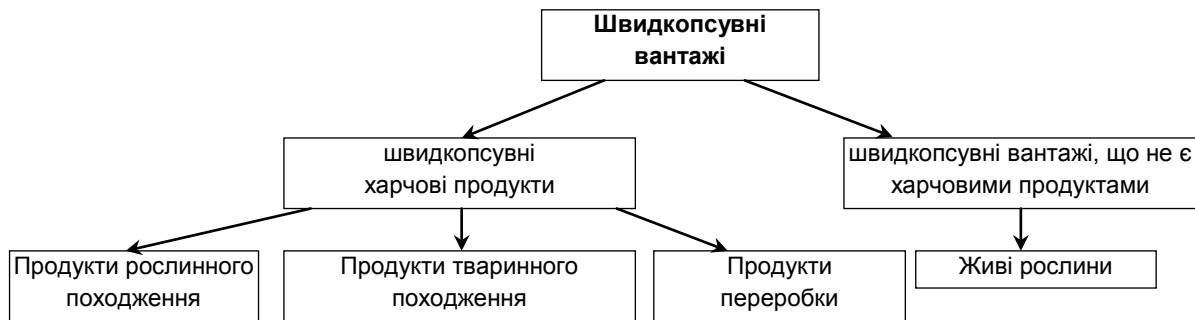

Рис. 2. Класифікація швидкопсувних вантажів, що перевозяться у міжнародному сполученні (авторська розробка)

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи економіки транспорту : підручник / Щелкунов В. І., Кулаєв Ю. Ф., Зайончик Л. Г., Загорулько В. М. [та ін.]. – К. : Кондор, 2011. – 392 с.
2. Криворучко О. М. Менеджмент організацій автомобільного транспорту / Криворучко О. М., Шинкаренко В. Г. // Посібник для виконання випускних робіт : навч. посіб. – 2-е вид., перероб. і допов. – Х. : ХНАДУ, 2004. – 80 с.
3. Азрилиян А. Н. Большой экономический словарь / М. Ю. Агафонова, А. Н. Азрилиян, О. М. Азрилиян, В. И. Бенедиктова, Е. Л. Каллистова, О. В. Мещерякова, О. В. Савинская ; под ред. А. Н. Азрилиян. – М. : Ин-т новой экономики, 1997. – 574 с.
4. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. / Ф. Котлер ; пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. – Экспресс-курс. 2-е изд. – С.Пб. : Питер, 2006. – 464 с.
5. Окландер М. А. Логистика / М. А. Окландер – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 346 с.
6. Вільковський Є. К. Вантажознавство / Є. К. Вільковський, І. І. Кельман, О. О. Бакуліч. – 2-е вид., перероб. і допов. – Львів : Інтеллект-Захід, 2007. – 495 с.
7. Троицкая Н. А. Организация перевозки скоропортящихся грузов в международном сообщении / Н. А. Троицкая. – М. : АС-МАГД, 1999. – 232 с.
8. Правила перевезення швидкопсувних вантажів автомобільними транспортними засобами [Електронний ресурс] : Проект Наказу Міністерства інфраструктури України від 17 листопада 2010 р. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Назв з екрана.

О. Ю. Сопощко, асистент (Національний транспортний університет, м. Київ). **Место скоропортящихся грузов в цепочках поставок.**

Аннотация. Исследованы скоропортящиеся грузы как товары с экономической точки зрения, так как эффективное управление предприятием невозможно без исследования тенденций и закономерности функционирования рынка товаров и услуг, что непосредственно влияет на логистическую деятельность предприятия. Сделано акцент на том, что продукт в процессе обмена становится товаром, при принятии продукта/товара к перевозке он становится скоропортящимся грузом, что важно при управлении предприятием, в контексте его логистической деятельности.

Ключевые слова: продукт, товар, груз, скоропортящийся груз.

O. Y. Sopotsko, assistant (National Transport University, Kiev). **Place of perishable goods in the supply chain.**

Summary. This paper investigates perishable goods as goods from an economic point of view, as the effective management of the enterprise is impossible without the trends and patterns of functioning market for goods and services that directly affect the logistics activities of the company. Emphasize the fact that the product is in the process of becoming a commodity exchange, in making the product/goods to transport it becomes perishable goods, which is important in the management of an enterprise in the context of its logistics activities.

Keywords: product, goods, cargo, perishable cargo.